

אבל הבא, מצי אמר ליה בעל אבן לבעל הבור: אי לאו בירא דידך, אכנא דידי, מאי הוה עבדא?

הרי אי הוה מיתקל, בה הוה נפל, וקאי! הרי גם היה נופל מהתקלותו באבן שלי, היה יכול להעמד כל רגליו, מבלי להנזק.

קא משמע לן דאמר ליה העל הבור לבעל האבן: אי לאו אבן, לא הוה נפיל לבירא!

איתמר: שור של אדם, ושור שהוא "פסולי ג-ב המוקדשין" [שור שהיה קרבן ונפסל משום שנפל בו מום, ואפילו הוא בכור שנפל בו מום, שעל אף שהוא שייך לכהן, ונאכל בכל מקום כחולין, אין חייבים על היזק שהזיק אחרים], שננחו ביחד שור אחר, ורק השור של ההדיוט חייב לשלם נזק, ולא השור של פסולי המוקדשים:

אביי אמר, משלם חצי נזק.

רבינא אמר: משלם רביע נזק.

ומעמידה הגמרא את מחלוקתם בשתי אפשרויות:

האחת, הא והא בתם, אביי ורבינא שניהם

כאילו את קטלתי¹⁰ הילכך מאי דאית לי לאישתלומי מהיאך, מבעל השור, שהוא חצי מחיובו של תם דהיינו רביע, משתלמנא ממנו, מאי דלית לי לאשתלומי מהיאך, משתלמנא ממך, ומשום הכי אמר רבי נתן שעל בעל השור לשלם רביע ועל בעל הבור שלושה חלקים, ובמועד כל אחד ישלם מחצה,

אבל רבנן סברי, השור שהתחיל בנזק חשבינן ליה כאילו הוא עשה את כל הנזק, הילכך בשור מועד ישלם בעל השור נזק שלם, ובעל הבור פטור, ובשור תם □ בעל השור ישלם פלגא, ואת הנותר הניזק מפסיד.

אמר רבא: הניח אבן על פי הבור, ובא שור ונתקל בה, ונפל בבור, באנו למחלוקת רבי נתן ורבנן.

שלפי רבי נתן מתחלק הנזק בין שניהם, ולפי רבנן בעל האבן, שגרם את הנפילה, מתחייב. וכאן אין לבעל האבן את הפטור של גרמא, שהרי האבן תקלה של בור היא!

ותמהה הגמרא: פשיטא שנחלקו בכך!

ומשנינן: מהו דתימא, התם הוא דאמר בעל הבור לבעל השור: אי לאו בירא דידי, תורא דידך הוה קטיל ליה.

כתב: לא תדקדק במה שאמרו אנא תוראי בבירא אשכחתי דודאי אף על גב דליכא למימר הכי משתלם מיניה, וכן כתב התוספות רי"ד שבכל שני מזיקים שהאחד פטור גובה הכל מן השני. וכתב הטור [תי"ט] בשם הרמ"ה שנים שהזיקו והאחד ברח משתלם מן האחר, ודווקא עד שיעור שהיה מתחייב זה המשלם היכא דהוה עביד ליה לחודיה, והטור חולק דלא אמר רבי נתן

10. התוספות פירשו דמשום שהבור גמר הנזק דומה כמי שעשאו כולו ואמרינן כי ליכא לאישתלומי מהאי אישתלומי מבעל הבור, ולקמן [עמוד ב ד"ה הא] כתבו שדווקא בשור ובור שדומה שנעשה כל הנזק על ידי הבור גובה ממנו את כל מה שלא מצי לאישתלומי מאידך, אבל בשני מזיקים שאחד פטור מן התשלומים אי אפשר לגבות את כל הנשאר מהשני, והרמב"ן

בתב. ולכן הוא משלם רק רביע נזק, שהוא חלקו במחצית מסכום התשלום, שהוא חצי נזק.

ואילו **הא,** אביי דיבר במועד, ולכן הוא משלם חצי נזק, שהוא מחצית התשלום מכל הסכום.

איכא דאמרי, אביי אמר: חצי נזק, רבינא אמר כוליה נזק.

הא והא במועד, הא כרבנן, והא כרבי נתן.

איבעית אימא, הא והא כרבי נתן, הא במועד והא בתב.

אמר רבא: שור של אדם אחד, ואדם שני, שדחפו אדם או חפץ לבור של אדם שלישי, חלוק הוא דין חיוביהם: (1)

דברו בשור תם, אלא שהא, רבינא, הסוכר שמשלם רק חצי נזק, הוא כרבנן, שאינם מחייבים את אחד השותפים להיזק לשלם את כל הנזק, גם כאשר אי אפשר לגבות מהשותף האחר.

ואילו **הא,** אביי, שאמר משלם ההדיוט את כל מלוא הסכום של חצי נזק, על אף שהיה לו שותף בעשיית הנזק, כיון שאם אי אפשר לגבות מהשני גובים מהראשון את כל הסכום, הוא כרבי נתן.

והצורה השניה:

איבעית אימא, הא והא כרבנן, שניהם סוברים כרבנן, ולא נחלקו כלל, אלא שדיברו בשני שוורים חלוקים.

הא, רבינא שאמר משלם רביע נזק, דיבר

וב"חידושי רבי שמעון" סימן ד, ביאר, שאין הפטור משום שאדם בכוונה הוא כמו רוח שאינה מצויה, דאם כן היה גם בעל השור פטור, ומשמע מהתוספות שאין הם מקשים אלא על חיובו של בעל הבור, ואם נאמר שלכן חי בעל השור משום דפשע לגבי ניזק זה, אם היה דוחף השור לחוד, או עם שור אחר או עם אדם שלא בכוונה, והוי "תחלתו בפשיעה וסופו באונס", אם כן יתחייב גם בעל הבור מטעם זה, וראה עוד שם.

ולכן פירש, דבבור ואש חיובם משום שהכין "מזיק" בעולם, וכל היזק שנעשה על ידי אדם בכוונה, שהבחירה בידו אם להזיק אם לחדול, בכי האי גוונא אין חייב בעל הבור או האש על עשייתו, ראה עוד שם.

וראה ב"תוספות רבינו פרץ" אחר שהקשה כקושיית התוספות, שהוסיף: "ועוד: מאי שנא מ[שור] פקח ביום, דפטור עליו בעל הבור [ראה

שמשלם מן השני אלא היכא שהוא פטור מדינא אבל אם ברח או שאין לו מה לשלם למה ישלם השני בשבילו, וביאר בשערי יושר [ז"כא] דמאחר ובשעה שהזיק התחייב כל אחד לשלם מחצה, שוב אי אפשר שאם יברח אחד מהם או שלא יהיה לו שגיבו מן השני יותר ממה שהתחייב בתחילה אבל הרמ"ה סובר שמן הדין כל אחד חייב בכל הנזק אלא שכיוון שחבירו משלם חצי ממילא אף הוא משלם חצי וממילא מלכתחילה יש על כל אחד חיוב מדין ערבות לשלם אם חבירו לא ישלם.

1. א. כתבו התוספות בד"ה שור ואדם: "לא שדחף האדם בכוונה, דאם כן בעל הבור אמאי מחייב, דאטו אם ישים אדם טליתו של חבירו באש של חבירו, וכי יתחייב בעל האש", וכך אין חייב בעל הבור כשדחף אדם אחר בכוונה את הניזוק לבור.

א. לענין נזקין, כגון שדחפו לשם אדם⁽²⁾ והוזק בבור: כולן חייבין, משלמים הם בין כולם את הנזק.

ב. לענין ארבעה דברים נצער ריפוי שבת ובושת, שמוסיף אדם החובל בחבירו על הנזק⁽³⁾ כגון שדחפו את האדם ונחבל בבור –

לקמן נד ב], משום דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שיפול שם שור פקח, הכי נמי לא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שידחוף אדם שהוא בר דעת בכוונה שור לבור; ותיירץ כהתוספות; [ומבואר מדבריו כדברי הגרשש"ק, שהקושיא הראשונה לא היתה משום שלא היה ליה לאסוקי אדעתיה].

ב. הקשו התוספות: אם כן – שרבא עוסק באדם שעשה שלא בכוונה – איך אמרו: "וחייב בארבעה דברים, דהיינו צער ריפוי שבת ובושת", והרי אין אדם חייב בבושת כשאינו מתכוין, וכמבואר לקמן פו א [וראה לעיל כז א]!! וראה מה שתירצו כאן, ומה שכתב על דבריהם הר"א מגרמיש"א ב"שיטה מקובצת", וראה עוד ב"תוספות רבינו פרץ", ומה שכתב בזה ב"אילת השחר"; ולעיל ו א תירצו, ד"ארבעה דברים" היינו: נזק צער ריפוי ושבת, ולא בושת, וב"תוספות רבינו פרץ" כאן, דחה פירוש זה.

והוסיפו עוד שם, דמה שאמר רבא: לענין כופר ושלשים של עבד, שהשור חייב, היינו בכוונה, [כי שלא בכוונה אינו חייב כופר ושלשים של עבד כדלעיל מג א], ואינו דומה לאדם, שלפי מה שפירשו מיירי שלא בכוונה.

ג. כתב ב"קצות החושן" סימן תי סק"ב, שאם דחפו אדם בכוונה ושור לתוך בור, תהא חלוקת התשלום ביניהם באופן זה: האדם ישלם חציו, כי יש לו שותף אחד בלבד הוא בעל השור, כי ביחס לאדם אין לחשב את בעל הבור כשותף, שהוא אינו אחראי על מה שהאדם עושה בכוונה, ואילו בחציו השני יתחלקו בעל השור ובעל הבור, כי ביחס לדחיפת השור גם

בעל הבור הוא שותף.

ולפי זה כתב, שיש ליישב את דברי רבא אף באופן שהיה האדם בכוונה, ומכל מקום "כולן חייבין", אלא שאין כל אחד משלם בשוה, שהרי בלאו הכי כשהשור תם אין הם משלמים בשוה; והוסיף: "אלא דנראה מדברי תוספות, כל שהיה אדם בכוונה פטור בעל הבור, וצ"ע", וראה ב"חידושי רבי שמעון" סימן ד שביאר את שיטת התוספות, שהיות ואם לא האדם לא היה הניזוק נופל בבור, אם כן אין לחייב את בעל הבור גם על מה שדחף השור, ראה שם באריכות.

2. א. כן פירש רש"י, והוסיף: דהא דקיימא לן גבי בור: "שור ולא אדם", היינו רק כשמת האדם בבור, כגון אם נפל לתוכו עבד ומת, אבל בנזקין חייב; ומה שהזקיקו לרש"י לפרש שהנידון הוא באדם, והוצרך לבאר שחייב בבור על נזקי אדם, יש לפרש שהוא משום שרצה לפרש את כל מימרתו של רבא, כשדחפו את האדם, או משום שרבא אמר: "לענין ארבעה דברים, אדם חייב שור ובור פטור", והיינו – לשיטת רש"י – ארבעה דברים חוץ מנזק, אם כן משמע שהבור חייב על הנזק; ומה שנקט רש"י: "אם נפל לתוכו עבד ומת", ולא נקט בן חורין, ראה ב"ספר המפתח".

ב. עוד כתב רש"י: "וכרבי נתן היא, דלא אזל בתר דחיפה לחודה", ראה את הסוגיא לעיל עמוד א.

3. כן פירש רש"י, וכן היא דעת התוספות כאן; אך לעיל ו א פירשו, שבושת אינו חייב היות

ולענין קנס שלשום שקלים של עבד (7) כגון שדחפו את העבד, ומת, והיה השור מועד:

שור חייב, ואילו אדם ובור פטורים, שלא חייבה תורה כופר ושלשים של עבד אלא בשור. (8)

ה. לענין כלים כגון שדחפו את הכלים ונשברו בכור:

ג. ולענין דמי ולדות, כגון שדחפו אשה הרה ויצאו ילדיה:

אדם חייב בכל התשלום, ואילו שור ובור פטור, שאין שור ובור חייבים אלא בנזק בלבד ולא בארבעה דברים, (4) ואף אין חייבים בדמי ולדות. (5)

ד. לענין כופר (6) כגון שדחפו את האדם ומת בכור, והיה השור מועד:

שהיו דוחפים עם אחר לבור, הרי היו פטורים שהרי זה דומה להכווה עשרה בני אדם בבת אחת, שמבואר לעיל י ב שהם פטורים, ולדעת רבא גופיה [לעיל מג ב ראה בדבריהם] דרשינן: "השור יסקל וגם בעליו יומת", כמיתת הבעלים כך מיתת השור, ואם כן, היות והבעלים פטורים בכי האי גוונא, גם השור יהא פטור! ? ותירצו התוספות: "ונראה, דלא איירי שדחפוהו שניהם בבת אחת, אלא כל אחד בפני עצמו", וראה ביאור דבריהם במהרש"ל ומהרש"א.

והרשב"א כתב על דבריהם שהוא דחוק; ותירץ: דעד כאן לא אמרו אלא בשהכווה עשרה בני אדם בעשר מקלות, דליכא "איש כי יכה כל נפש", אבל כאן שדחפו ביחד לבור, כאחד הם חשובים, וכמו דרשינן "כי יכרה איש בור" אחד ולא שנים, ומכל מקום אם עקרו שנים חוליא בבת אחת הרי שניהם חייבים [ראה לעיל נא א], ואילו היו מטילים שני אנשים אדם אחד באש היו שניהם חייבים, וראה עוד שם, וראה ב"אילת השחר" מה שכתב על דבריו.

7. "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו", [שמות כא לב].

8. כדלעיל כו א: "ויהא אדם חייב בכופר ... "ככל אשר יושט עליו", עליו ולא על אדם", ודין שלשים של עבד כדין כופר, וב"תורת חיים"

ובהכרח עסקינן כשהאדם אינו מתכוין, ו"ארבעה דברים", היינו: נזק צער ריפוי ושבת, וכפי שהובא בהערה לעיל.

4. דכתיב [ויקרא כד טז]: "ואיש כי יתן מום בעמיתו", ודרשינן: "איש בעמיתו" הוא בדין נתינת מומין לשלם ארבעה דברים מלבד נזק, ולא שור בעמיתו; ומאותו כתוב יש למעט גם את הבור, "תוספות רבינו פרץ".

5. כמבואר במשנה לעיל מח ב שהשוורים פטורים מדמי ולדות, ורש"י כתב כאן, שהוא משום דכתיב בפרשת דמי ולדות: "וכי ינצו אנשים" אנשים ולא שוורים [ראה לעיל מב א], ואילו במשנה לעיל מח ב הביא רש"י את הדרשה [דלעיל מב א], מהא דכתיב בפרשת כופר: "ובעל השור נקי", שהוא נקי מדמי ולדות.

וב"תוספות רבינו פרץ" הביא אף הוא את המקור מ"אנשים ולא שוורים", וביאר, שמאותו כתוב שממעטים שוורים ממעטים גם את הכור.

6. "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת ... השור יסקל וגם בעליו יומת. אם כופר יושט עליו, ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושט עליו", [שמות כא כח].

והקשו התוספות, כיון שהשור והאדם כאחד דחפוהו לבור, ואילו היו עושים כן בעלי השור

[הנבילה] יהיה לו", וללמד הוא בא: לא חייבה תורה את בעל הבור אלא בנוקי מי שחמת שלו, דהיינו מי שראוי להאכילו לכלבים, יצא זה — שור פסולי המוקדשים — שאין חמת שלו, שאסור להאכילו לכלבים.⁽⁹⁾

ומקשינן: למימרא דפשיטא ליה לרבא שהבור פטור על נזקי שור פסולי המוקדשין, והא מיבעי בעי ליה לרבא [וכי אטו פשוט לרבא שהבור פטור, והרי נסתפק רבא בדבר]?! דבעי רבא:

ו. ולענין שור פסולי המוקדשין [בכור בעל מום, או קדשים שהוממו ונפדרן] שנדחף על ידם לבור:

אדם ושור חייבין, ובור פטור, שהבור פטור על הכלים [כמבואר במשנתנו], ועל פסולי המוקדשין.

ומפרשינן: מאי טעמא פטור הבור על פסולי המוקדשין:

כי אמר קרא גבי בור [שמות כא לד]: "בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו, וחמת

רש"י לטעמים אלו כדי לפוטרו משלומי נזיקין, כי מאחר שאמר רבא "אדם ובור פטורים", משמע שאין בהם שום חיוב ואפילו לא מתורת דמים, וראה שם אריכות; ולפי מה שכתב ב"ברכת שמואל" סימן כז בשם הגר"ח, כביאור חיוב "דמים" שנזכרו לעיל דף מג — גבי שור שהרג בן חורין או עבד — שהם נלמדים מדין כופר וקנס, והיינו, שאף על גב שחיוב הכופר והקנס הוא דין בעד הנגיחה וחיוב כפרה הוא, מכל מקום חייבה התורה במקום שאין כופר וקנס, דין נזיקין וחבלה במיתת האדם, שעשתה התורה מיתת עבד ואדם לחבלה ונזיקין במקום שאין כופר וקנס, ועל פי זה ביאר שם את הגמרא, ראה שם בהערות, ניחא יותר לפרש דברי רש"י על דרך זה, אף שרבא לא דיבר אלא מכופר ושלישים של עבד.

אך ראה מה שכתב ב"תורת חיים" על דברי רש"י.

ב. יש לכאורה ללמוד מדברי רש"י, שדחיפת האדם האמורה בשמועתנו, כוללת בין דחיפה במזיד ובין דחיפה בשוגג; ודלא כהתוספות שהובאו בהערה לעיל.

9. כמבואר לעיל נא א.

כתב שהוא קל וחומר; ובפשוטו, גם בור נתמעט.

ואולם רש"י כתב: "אדם, דהא בר קטלא הוא [בן מיתה הוא, וכל החייב מיתה, אינו משלם ממון שנתחייב באותה שעה, ד"קס ליה בדרכה מיניה"], ואי נמי לא אתרו ביה [ואפילו אם לא התרו בו שאינו חייב מיתה בפועל], פטור מדתנא דבי חזקיה בהמניח את הכד, [לעיל לה א: "תנא דבי חזקיה: מכה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה לא חלקת בין שוגג בין מזיד בין מתכוין לשאין מתכוין וכו' לחייבו ממון, אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאין מתכוין וכו', לפוטרו ממון"], ובור, דכתיב "שור" ולא אדם, [וכן כתב ה"מגיד משנה", נזקי ממון ו טז].

וצריך ביאור: הרי מקרא ילפינן לה, [והמהרש"א נשאר בצ"ע על רש"י]; ועוד, הרי כתב רש"י שם: "ויהא אדם חייב בכופר: כגון במזיד ולא אתרו ביה, דליתיה בר קטלא", וכוונתו [על פי "קובץ ביאורים" שהובא בהערות שם], שהיות וכופר הוא כפרה, אינו נפטר אלא כשמתחייב בחמורה, ואיך כתב כאן רש"י שאפילו בשוגג הוא נפטר.

וכתב ב"קצות החושן" [תי ד], שהוצרך

אלא "בעלים מטפלין בנבילה" של בהמה שמתה בבור — כמבואר במשנה ובברייתא לעיל ט ב וי ב — מנא ליה לרבא, מאחר ש"והמת יהיה לו" לפסולי המוקדשין הוא נדרש?! (11)

ומשינין: נפקא ליה לרבא ש"הבעלים מטפלים בנבילה" כשמתה בבור, מן "והמת יהיה לו" דכתיב בשור, וכדכתיב (שמות כא לה): "כי יגוף שור איש את שור רעהו ... ואם שור נגח הוא ... שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו".

ומקשינן: מאי חזית ד"והמת יהיה לו" דשור, מפקת ליה לבעלים מטפלין בנבילה, ומחייב אתה את השור על נגיחת שור פסולי המוקדשין, ואילו "והמת יהיה לו" דבור, מפקת ליה למי שהמת שלו ולפטור על פסולי המוקדשין [מנין לו לרבא, ש"והמת יהיה לו" האמור בשור, ל"בעלים מטפלים בנבילה" הוא בא, ואילו "והמת יהיה לו" האמור בבור, לפסולי המוקדשין הוא בא]?!?

והרי איפוך אנא, שמא נדרשם בהיפך: "והמת יהיה לו" של בור, ל"בעלים מטפלים בנבילה", ויהיה חייב על שור פסולי המוקדשין, ואילו "והמת יהיה לו" האמור בשור, לפטור הוא בא את השור שנגח את פסולי המוקדשין?! (12)

ומשינין: מסתברא לדרוש את הפטור

שור פסולי המוקדשין שנפל לבור, מהו שיתחייב עליו בעל הבור?

וצדדי הספק הם:

האי קרא ד"והמת יהיה לו", ללמד הוא בא: במי שהמת שלו, יצא זה — שור פסולי המוקדשין — שאין המת שלו.

או דילמא: "והמת יהיה לו", ל"בעלים — של הבהמה — מטפלין בנבילה" הוא דאתא, כלומר: אם הנבילה יש בה שווי, אין אומרים שישלם בעל הבור כנגד כל ערך הבהמה ויטול את הנבילה, אלא בעלי הבהמה הם נוטלים אותה, ובעל הבור משלים את הפרש בלבד, ומשום ש"והמת יהיה לו" היינו לניזוק. (10)

הרי שנסתפק רבא אם פטור בעל הבור על שור פסולי המוקדשין, ואילו כאן אמר רבא כדבר פשוט שהוא פטור!?

ומשינין: בתר דבעיא, אחר שהסתפק רבא אם פטור בעל הבור עליו, הדר פשטה רבא שהוא פטור, ושמועתו של רבא בסוגייתנו, היא אחר שפשטה.

ומקשינן: לפי מה שפשט רבא ש"והמת יהיה לו" ללמד הוא בא שבור פטור על פסולי המוקדשין:

12. מתבאר מן הסוגיא, שלענין "בעלים מטפלים בנבילה" ילפינן בור משור, ואילו לענין פסולי המוקדשין לא ילפינן האחד מן השני; וראה בתוספות שהוא משום שיש כמה פסוקים לדין "בעלים מטפלים בנבילה".

10. ראה בזה בסוגיית הגמרא לעיל י ב.

11. ראה לעיל י ב, שנחלקו אמוראים, אם מקור דין "בעלים מטפלים בנבילה" הוא מ"והמת יהיה לו", או ממקראות אחרים, וצריך תלמוד.

"חמור" ולא כלים, ולא כל דבר שאינו בעל חיים.

ורבי יהודה — הסובר: בור חייב על הכלים — אמר לך:

"או" ["שור או חמור"] לרבות את הכלים לחיוב.

ורבנן "או" מיבעי ליה לחלק בין שור א-ד לחמור, שלא תאמר: אינו חייב עד שיפול בבורו שור וחמור גם יחד. (1)

ורבי יהודה הדורש "או" לרבות את הכלים, אמר לך: לחלק מ"ונפל שמה שור או חמור" נפקא, כי מאחר שכתב בלשון יחיד, ולא אמר "ונפלו", משמע שחייב על שור בפני עצמו, ועל חמור בפני עצמו.

ורבנן שהצריכו "או" כדי לחלק בין שור לחמור, אמרי לך: אי מ"ונפל" לבד, הייתי מפרש שאינו חייב אלא על שניהם כאחד, כי "ונפל" טובא נמי משמע, פעמים שכותבת התורה לשון יחיד ביחס לרבים, וכמו [שמות לו א]: "ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב". (2)

ומקשינן: מנין לרבות מעיקר הפסוק כל בעלי חיים, והרי אימא: "ונפל" — דמשמע כל מי שנפל — הרי "כלל", "שור וחמור" הרי "פרט", וקיימא לך:

"כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט",

[מתשלום על פסולי המוקדשין] גבי בור, הואיל ומצינו בו פטור אחר, שפטור בו את הכלים.

ומקשינן עלה: אדרבה, נדרוש את הפטור גבי שור, שכן פטור בו חצי נזק בקרן תמה!?

ומשנינן: כוליה נזק — דומיא דפטור בשור פסולי המוקדשין — מיהת לא אשכחן פטור בשור, ואילו בבור מצינו פטור מכל הנזק לגבי כלים, ולכן מסתבר שהפטור המלא על שור פסולי המוקדשין גבי בור נאמר, ולא גבי שור.

שנינו במשנה: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו, חמור וכליו ונתקרעו, חייב על הבהמה ופטור על הכלים:

מבאר הגמרא, המתניתין — משנתנו הסוברת שבור פטור על הכלים — דלא כרבי יהודה, דתניא:

רבי יהודה מחייב על נזקי כלים בבור.

ומפרשינן: מאי טעמא דרבנן, שהם פוטרים את הבור על הכלים:

משום דאמר קרא גבי בור [שמות כ"א לד]: "ונפל שמה שור או חמור", ודרשינן:

"שור" ולא ארם.

2. עוד הביא רש"י דוגמא מהפסוק [דברים יג ג]: "ובא האות והמופת", [כך הם דברי הכתוב שם: "כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום, ונתן אליך אות או מופת. ובא האות והמופת", וצריך תלמוד]; וכן [שמואל א יז]: "ובא הארי ואת הדוב".

1. מבואר בתוספות, שענין זה הוא מחלוקת רבי יונתן ורבי יאשיה שהובאה בכמה מקומות בש"ס, אם צריך "או" לחלק, וכגון: "אביו ואמו קלל", שנחלקו בו אם הלשון משמע שיקלל את שניהם, או דמשמע: "אביו קילל אמו קילל".